

Ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα ὅπως τήν εἶδαν οἱ Γάλλοι ἀρχιτέκτονες τοῦ 19ου καί 20ου αἰώνα:

Στά πλαίσια μιᾶς ἔκθεσης

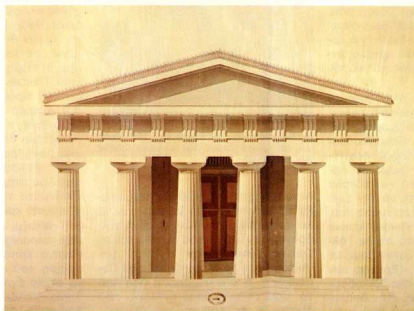

Προοπτική ἀποψη τῶν ναῶν τῆς Ποσειδωνίας τοῦ R. Mirland, 1915 (Παρίσι, ENSBA).

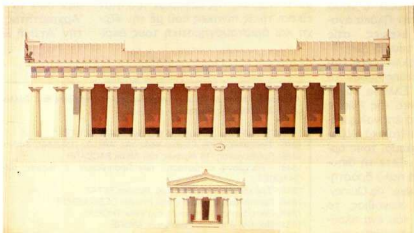
Πολλές πρόσφατες ἐργασίες, ἀνάμεσα στίς ὁποῖες ξεχωρίζει ἐκείνη τῆς Φ. Μ. Τσιγκάκου μέ τόν τίτλο «Ἀνακαλύπτοντας τήν Ἑλλάδα» (1981), ἀποκαλύπτουν τό ἐνδιαφέρον πού ἔχουν, γιά τήν ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας, οἱ μελέτες καί τά σχέδια τοῦ 19ου αἰώνα. Ἀπό καιρό εἶναι ἤδη γνωστή ἡ συμβολή τῶν Ἀγγλων καί τῶν Γερμανῶν στόν τομέα αὐτόν, ἐνώ παραμένει στό σκοτάδι ἡ ἀντίστοιχη δουλειά μιᾶς ὁμάδας Γάλλων, πού ἐργάστηκαν, στό διάστημα 1845-1937, γιατί εἶναι ἀκόμα ἀδημοσίευτη ἡ ἐλάχιστη γνωστή ἀπό βιβλία μεγάλου σχήματος (in folio) μέ ἡλιογραφίες. Οἱ ἐργασίες αὐτές πρωτοπαρουσιάστηκαν στό Παρίσι, στήν Ἀνωτάτη Σχολή Καλῶν Τεχνῶν (ENSBA), πρόσφατα δέ ἤρθαν καί στήν Ἀθήνα, πρὶν ἐκτεθοῦν στίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες. Ἀξίζει λοιπόν νά ἀφιερῶσουμε μερικές σελίδες στήν παρουσίασή τους.

Marie-Christine Hellmann

Ἀρχαιολόγος

Άναπαράσταση της πρόσοψης του ναού του «Ποσειδώνα» στην Ποσειδωνία, του H. Labrousse, 1828 (Παρίσι, ENSBA).

Άναπαράσταση της πρόσοψης του ναού του «Ποσειδώνα» στην Ποσειδωνία, του F. Thomas, 1849 (Παρίσι, ENSBA).

Οί έν λόγω έργασίες άποτελοούν, σάν σύνολο, καρπό τών συνήθως λεγόμενων «Άποστολών στή Ρώμη». Σύμφωνα μέ ένα σύστημα πού ίσχυσε ως τό 1968, οί καλύτεροι φοιτητές πού σπούδαζαν άρχιτεκτονική στή Σχολή Καλών Τεχνών του Παρισιού, και είχαν ήδη ειδικευτεί στό σχέδιο και στή ρυθμολογία τής κλασικής άρχιτεκτονικής, μπορούσαν νά διαγωνιστούν γιά τό «Grand Prix de Rome» (Μεγάλο Βραβείο τής Ρώμης): Όσοι ξεχώριζαν πήγαιναν μέ κρατική επιχορήγηση και γιά τέσσερα χρόνια

στή Ρώμη, όπου έμεναν στή Βίλλα τών Μεδίκων, και άποκτούσαν τόν τίτλο του «Υπότροφου τής Γαλλικής Άκαδημίας». Αύτή ή «χρυσή έξορία» στή Ρώμη επέβαλλε όμως και όρισμένες ύποχρεώσεις: Ό υπότροφος - άρχιτέκτονας έπρεπε νά ύποβάλει κάθε χρόνο στήν κρίση τής Άκαδημίας Καλών Τεχνών τή μελέτη ενός άρχαίου μνημείου, ή όποία περιλάμβανε τήν άποτύπωση τούτου στήν «παρούσα κατάστασή του» (όπως δηλαδή ήταν εκείνη τήν εποχή), μία πλήρη άναπαράστασή του (κάτοψη,

προοπτική όψη, τομή) καθώς και μερικούς πίνακες μέ λεπτομέρειες σε μεγάλη κλίμακα. Οί έργασίες του τέταρτου έτους συνοδεύονταν επί πλέον και από ένα επεξηγηματικό ύπόμνημα. Η τελευταία αύτή «Άποστολή» περιερχόταν στήν κατοχή του δημοσίου, ενώ οί Άποστολές, τών τριών πρώτων έτών παρέμεναν στήν κατοχή του καλλιτέχνη. Η Άκαδημία συνέτασσε ύστερα μία έκθεση, τά έργα παρουσιάζονταν σε ειδική έκθεση και έμπαιναν τέλος στα άρχεια τής Σχολής, από όπου ξανάβγαί-

van μόνο σε σπάνιες περιπτώσεις. Οι επιβλητικές τους διαστάσεις, η ευαισθησία του χαρτιού και των υδρογραφιών τ' έκαναν δύσχρηστα. Έπιπλέον, η 'Ακαδημία θεωρούσε, κακώς βέβαια, πως έπρόκειτο για έργασίες φοιτητών χωρίς μεγάλο ενδιαφέρον και αδιαφορούσε για την προβολή τους.

Οι παραπάνω μελέτες ήταν αφιερωμένες για καιρό σε ρωμικά ή ιταλικά μνημεία, που προέρχονταν από κέντρα όπως π.χ. η Πομπηία. Και ήταν φυσικό, κάθε Γάλλος αρχιτέκτονας να θεωρεί τη ρωμαϊκή 'Αρχαιότητα, τόσο κοινή και εύκολα προσιτή σ' αυτόν, ώστε να την έχει ως κύρια πηγή της εμπνεύσεώς του, παρόλο που και τ' αληθινά ελληνικά έργα δεν ήταν άγνωστα στους Γάλλους. 'Ακόμα και αν ο Julien-David Le Roy —στό έργο του «Ερείπια τών ωραιότερων μνημείων της 'Ελλάδας» (1759)— δεν αποδέλεται στην απόλυτη ακρίβεια σε μιά εποχή που ο James Stuart και ο Nicholas Revett προσπαθούν να φτάσουν στην εξαντλητική επιστημονική διερεύνηση, τ' παράδειγμα του τ' άκολουθήσαν μερικοί πρωτοπόροι, όπως ο πρόεδρος Fauvel, που τόν ζωγράφισε ο Louis Dupré στο σπίτι του στην Πλάκα ανάμεσα στις πέτρες εκείνες, στις οποίες άφιέρωσε όλη του τη ζωή. 'Αν και πολλοί νέοι καλλιτέχνες επιθυμούσαν να πραγματοποιήσουν τ' δύσκολο ταξίδι στην 'Ελλάδα και οι υπότροφοι αρχιτέκτονες της Ρώμης είχαν κουραστεί πιά να επαναλαμβάνουν συνεχώς τ' ίδια ιταλικά θέματα, η 'Ακαδημία, με πείσμα, τούς άρνιόταν αυτό τ' ταξίδι. Τότε τη διήυθνε ως γραμματέας ο πολύ δραστήριος A. - Chr. Quatremère de Quincy, που πέρασε, σχεδόν αιωνόβιος, τ' 1849, καί άφησε πίσω του ένα πλούσιο έργο, στο οποίο κυριαρχούν αναπαραστάσεις άρχαίων μνημείων φιλοτεχνημένες με βάση τ' άρχαία κείμενα, αναπαραστάσεις που θεμελιώνουν και τη θεωρία που γιά τη μίμηση στην τέχνη. Παρόλο που διακήρυσσε την ύπεροχη της ελληνικής τέχνης, φοδόταν πως οι νέοι, κατεχόμενοι από τη φλόγα του ρομαντισμού καί από την έπιθυμία ν' αντιδράσουν στό κατεστημένο, θά ξέφευγαν, στη μακρινή 'Ανατολή, από τ' οσωτό δρόμο, όπως ήδη είχε συμβεί μέ τον Delacroix και μέ όσους είχαν donηθεί από τ' κήρυγμα του φιλελληνισμού.

'Ενώ περίμεναν, μέσα σ' ένα κλίμα αστήχυτου συντηρητισμού, την έπισημη άδεια γιά τ' ταξίδι στην 'Ελλάδα,

Σχέδιο άνωμυμού. Οι Καρυάτιδες στις άρχές τού 19ου αιώνα (Paris, Bibl. Nationale, Cabinet des Estampes).

οι νέοι αρχιτέκτονες είχαν στό μεταξεί τη δυνατότητα να μελετήσουν τ' λείψανα τών ελληνικών άποικιών που βρίσκονταν στη νότια 'Ιταλία καί τη Σικελία, όπως στην 'Εγέςτη, τόν 'Ακράγαντα, τ' Μεταπόντιο, την Ποσειδωνία, η οποία μάλιστα ήδη από τ' 1795 ύπήρξε θέμα μελέτης, που δυστυχώς δέ σώθηκε, τού Claude - Matthieu Delagarrette. Τ' 1828, ο Henri Labrousse, που άναδείχθηκε άργότερα ως ένα από τ' μεγάλα όνόματα της γαλλικής αρχιτεκτονικής, εναπιάνει τ' ίδιο θέμα καί έμβραθύνει σ' αυτό. Καρπός της έργασίας του ήταν είκοσι τρεις πίνακες που μέ την έξοχη καί άριστοεργηματική τους άκρι-

βεια μαρτυρούν τη σπάνια σχεδιαστική δεξιοτεχνία τού καλλιτέχνη. Τ' τρία κτίρια της Ποσειδωνίας, που καί σήμερα όνομαζόνται ναός τού Ποσειδών, ναός της Δήμητρας καί στοά, θά γίνουν θέμα πολλώνάων μελετών λόγω της κοντινής τους άπόστασης από τη Ρώμη: 'Η σχετική έργασία του Félix Thomas (1849) ξεχωρίζει γιά τη συνετή προς την ιστορική αλήθεια πολυχρωμία της, όπως καί γιά την πεποίθησή της στη διατυπωμένη από παλιότερα θεωρία της άνοιχτής στέγης (ύπαιθρο) τών κτιρίων. 'Η έργασία (1911-1915) τού René Mirland έξάλλου στηρίζεται περισσότερο στα διδάγματα της ίμπρεσιονιστικής ζωγραφικής καί όχι της αρχιτεκτονικής. Στο μεταξύ, ο Quatremère de Quincy είχε παραιτηθεί καί δεν ύπήρχε πιά κανένα έμπόδιο γιά την πραγματοποίηση τού ταξιδιού στην 'Ελλάδα, τ' όποιο έγινε δεκτό από την 'Ακαδημία Καλών Τεχνών στις 15 Φεβρουαρίου 1845. Λίγο άργότερα, στις 11 Σεπτεμβρίου 1846, ίδρύεται η Γαλλική Σχολή 'Αθηνών που θά φιλοεξηγήσει τούς νέους άρχιτέκτονες, όσοι θά έργαστούν παράλληλα μέ τούς άρχαιολόγους. Τούτοι μελέτησαν όλα τ' σημαντικά μνημεία της 'Αρχαιότητας που βρίσκονται από την 'Αττική ως τη Μικρά 'Ασία.

Αναπαραστάσεις ελληνικών μνημείων φιλοτεχνημένες από Γάλλους αρχιτέκτονες τημνένους μέ τ' Βραβείο της Ρώμης

- 1828: Ποσειδωνία, 23 πίνακες τού Henri LABROUSTE
- 1845: 'Ερέχθειο, όνομαζόμενο ναός της 'Αθνας Πολιάδος, 6 πίνακες τού Théodore BALLU
- 1846: Παρθενώνας, 18 πίνακες τού Alexis PACCARD
- 1846: 'Σύγχρονη κατάσταση' τών Προπυλαίων, 7 πίνακες τών Philippe TITEUX καί Louis CHAUVDET
- 1848: 'Ερέχθειο, 17 πίνακες τού Jacques TÉZAT
- 1848: Προπύλαια, 8 πίνακες τού Prosper DESBUISSON
- 1849: Ποσειδωνία, 14 πίνακες τού Félix THOMAS
- 1851: Θηροείο, 6 πίνακες τού Louis ANDRE
- 1853: Ναός της 'Αραίας στην Αθίνα, όνομαζόμενος ναός τού Πανελληνίου Δία, 14 πίνακες τού Charles GARNIER
- 1853: Ναός τών Βασών, 9 πίνακες τού Denis LEBOUTEUX
- 1855: Ναός τού Ποσειδώνια στο Σούνιο, όνομαζόμενος ναός της 'Αθνας Πολιάδος, 7 πίνακες τού Victor LOUVET
- 1864: Προπύλαια, 14 πίνακες τού Louis BOITTE
- 1875: Δίδυμα, ναός τού 'Απόλλωνα, 10 πίνακες τού Albert THOMAS
- 1877: Μουσείο 'Αλικαρνασσού, 8 πίνακες τού Louis BERNIER
- 1877: 'Ακρόπολη 'Αθηνών, 7 πίνακες τού Marcel LAMBERT
- 1880: Παρθενώνας, 9 πίνακες τού Benoit LOVIOT
- 1882: Άγλος, ιερό τού 'Απόλλωνα, 9 πίνακες τού Henri-Paul NÉNOT
- 1883: Άλις στην 'Ολυμπία, 10 πίνακες τού Victor LALOUX
- 1885: 'Ελευσινια, ιερό της Δήμητρας, 10 πίνακες τού Victor BLAVETTE
- 1892: Οι ναοί της 'Επιδαύρου, 9 πίνακες τού Alphonse DEFRASSE
- 1894: Δελφοί, ιερό τού 'Απόλλωνα, 19 πίνακες τού Albert TOURNAIRE
- 1895: Πέργαμος, 11 πίνακες τού Emmanuel PONTREMOLI
- 1905: Σελινοίς, 11 πίνακες τού Jean HULOT
- 1910: Άγλος, 14 πίνακες τού Camille LEFÈVRE
- 1911: Πήνη, 16 πίνακες τού Pauline BONNET (δέν διασώζονταν)
- 1912: 'Ακρόπολη 'Αθηνών, 4 πίνακες τού Charles NICOD
- 1915: Ναός της 'Ηρας II στην Ποσειδωνία, 5 πίνακες τού René MIRLAND
- 1937: Λίνδος, 6 πίνακες τού Paul DOMENC